

Túlburjánzó valóság

Fake News

BALAJTHY BOGLÁRKA

Deák Erika Galéria, 2018. V. 10. – VI. 16.

Jean Neal kurátor aligha rukkolhatott volna elő jobb és erősebb témával a Deák Erika Galéria legfrissebb kiállításának rendezésekor, ha a koncepciót az alapján értékelnék, hogy milyen mértékben reflektál társadalmunk aktuális jelenségeire, torzulásokba hajló mechanizmusaira, a megtévesztés iránt érzett különös vonzalmunkra. A három kortárs cseh művész munkáit felvonultató tárlat címe egy angol kifejezés, a *Fake News*, ami magyarul annyit tesz: hamis vagy álhír. Az álhír (ami a szlengben csak „kamuként” használatos) az információszolgáltatás, hír- és tényközlés egy deformálódott, sajátos természettel bíró alfaja, melynek határozott célja az

MIROSLAV POLÁCH:

Reneszánsz,
2018, olaj, vászon,
70x100 cm

emberek megtévesztése, befolyásolása, egy álvalóság fabrikálása kitalált tényekből és történekekből. Annak ellenére, hogy egy nagyon is korunkat meghatározó jelenségről van szó, azt azért mindannyian sejtjük, hogy az információkkal való manipulálás nem új keletű dolog, a történelmet átszövik az ilyesfajta „nagy hazugságok”. (Csak zárójelben idézem fel az egyik személyes „kedvencemet”, az orosz filmhíradók cseles húzását, mikor a nagy októberi szocialista forradalmat filmekből kivágott jelenetekkel mutatták be). Az internet kínálta változatos lehetőségeknek, a széles tömegek által használt közösségi médiának, a gyors információáramlásnak köszönhetően a hírközlés termékeny talaja mára azonban végképp egy elvadult és gondozatlan kerthez vált hasonlatossá, melyben a túlburjánzó növények gyökereikkel szabadon hálózhatják be az egész területet, indáikat szabadon tapaszthatják minden útjukba kerülő létezőre. Az online tér anonimitást biztosító, ezzel együtt a személyes felelősség terhét is eltakaró leplét bárki magára boríthatja, s könnyedén válhat a világ híreinek (önkéntes) szerkesztőjévé. A tárlat címét adó fake news neologizmus 2016-ban, az amerikai elnökválasztást belengedező és beárnyaló intrikák miatt robbant be a köztudatba, s oly előkelő helyet vívott ki magának, hogy a brit Collins szótár készítői, akik minden évben közzéteszik a világ

foto: Berényi Zsuzsanna

tíz legmeghatározóbb, legérdekesebb angol nyelvben használt kifejezést, 2017-ben az első helyre sorolták azt. Hogy érzékelhetővé váljék a kifejezés mögött lapuló jelenség nagysága, összehasonlításképpen azért megemlíteném, hogy 2016-ban a brexit szó állt a lista élén.

Az álhírek tehát a konstruáltságukkal képesek közénk és a valóság közé ékelődni, Daniel Pitín, Miroslav Polách és Adam Štech alkotásaikon keresztül pedig egyfajta kísérletet tesznek ennek a furcsa határállapotnak a leképezésére, megragadására. A három cseh művész képein ellentétes törekvések feszülnek egymásnak, azaz magunk is megtapasztalhatjuk, hogy a festészet a maga materiális mivoltában, a rögzítés ősi vágyához fűződő bensőséges kapcsolatát megőrizve milyen viszonyba kerül egy ennyire aktuális jelenséggel.

A három művész háromféle stílust és megközelítésmódot képvisel, azonban a konvergencia élménye uralja a tárlatot: ugyanolyan elemi erővel váltja ki a tökéletes bizonytalanság érzetét az összes mű, az alkotások között kapaszkodó és eligazítás nélkül marad a néző. Mindannyian az álhírek sajátos, igencsak meghatározó jellemvonásait merevítik ki a vásznon, s kezelik azokat kritikus módon. Miroslav Polách festményei fotó- vagy hiperrealisztikusak, *Conspiracy* című képe pedig a maga dekadens harmóniájával és bájjával mintha egy krimi kivágott képkockája lenne. Az álhír hihetőségének titka többek között abban rejlik, hogy hajszálpontosan olyan tényekkel, személyekkel manipulál, melyek a mindennapi valóságunk részei, és erre játszanak rá a *Lost Time* vagy *Reneszánsz* című festmények mind a valósághű tematikát, mind a technikát illetően. A fake news másik nagy attribútuma, hogy a ráirányuló fokozott figyelem felkeltése és a megvezetés érdekében a valóság egyes elemeit felnagyítja, sajátos színezetet ad nekik, mindezt természetesen még valamelyest hitelesnek tűnő kontextusba ágyazva. Daniel Pitín kissé szürrealista, hideglelős hangulatot keltő, már-már színpadias beállítottságú képei ezt az ismérvet idézik meg. Mintha arra utalnának, hogy létezik bennünk valami eredendő éhség a világ dolgainak ilyen finoman ferdített formában való tállalására. Adam Štech a mozaik és az olajfestészet technikáit ötvöző alkotásaival, emberi és állati testrészeket hordozó lényeivel az álhírek konspiratív és túlzásokba hajló természetét, megalkotottságát karikőrözi ki. Sőt, egyenesen kifiguráz és parodizál, tükröt tart elénk.

A kiállított művek nemcsak az álhírek működése mögött rejlő mechanizmusokat jelenítik meg, hanem sokkal inkább azok mértéktelen használatának következményeit. Olybá tűnik, hogy Pitín, Polách és Štech képei kóstolót kínálnak annak élményéből, hogy mi történik, ha a zabolátlan álhírek ránk- és

Fotó: Berényi Zsuzsa

ADAM ŠTECH: *Gorilla*, 2017, olaj, papírmozaik, 140×105 cm

elszabadulnak. A terem a szuggesztív és realisztikus hatás megteremtésére törekvő képek, alkotások fiktv terévé változik: mintha egy borzongató és egyúttal izgalmas inkubátorba kerülnénk, ahol a realitás és az újraalkotott, teremtett valóság közötti határvonalak feloldódnak, és a kettőnek egy furcsa és fullasztó egyvelege omlik ránk. A képek egyszerre ábrázolhatják külső valóságunkat és az arra tökéletesen hajazó fiktv történéseket, a kettő keveredéséből és elkülöníthetlenségéből fakadó szorongás érzetét pedig csak fokozza az a kuratori gesztus, hogy a képek cím és szerző nélkül vannak elhelyezve, azaz a befogadó teljes mértékben magára van utalva. Míg egy „rendes álhír” valamilyen ütős szalagcímmel rendelkezik, a szöveg vezet és megvezet, addig a most kiállított képek esetében a hatás messze nem ennyire direkt, sokkal inkább sejtelmes és sugalmazó, a kontextus szándékosan nem annyira kidolgozott. Pitín, Polách és Štech képei a fake news-jelenség mögé néznek, rejtett dinamikáit fedik fel, továbbgondolják azt, és a kérdések, melyeket a képek feszegetnek, egyáltalán nem tehermentesek. Az általuk közvetített dilemmák hajszálfinoz repedések a ránk boruló egzisztenciális és pszichés nyugalmat, védtettséget adó burkon. Mert melyik is az elviselhetőbb: belesimulni a megtévesztés tökéletes nyugalomába, vagy vállalni az ebből való kilépést, távolodni az eddig mindent meghatározó viszonyítási pontoktól, és elmerülni a mindent átható bizonytalanságban?